

**Βασίλης
Διγαλάκης**

Ενα σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο για το ελληνικό Πανεπιστήμιο του 21ου αιώνα

Σε προηγούμενο άρθρο μου στο «Βήμα της Κυριακής», στις 5 Δεκεμβρίου 2021, επισήμανα την ανάγκη εκσυγχρονισμού του θεσμικού πλαισίου του ελληνικού Πανεπιστημίου μπροστά στις καταγιωτικές αλλαγές του 21ου αιώνα, εστιάζοντας στον πρώτο από τους βασικούς πυλώνες αυτού του πλαισίου, δηλαδή τη διοίκηση και οργάνωση του Πανεπιστημίου. Πρότεινα την υιοθέτηση μιας διακριτής διττής δομής διακυβέρνησης, με Συμβούλιο και Σύγκλητο, με διαχωρισμένες αρμοδιότητες και σαφείς ρόλους. Οι πρυτανικές αρχές θα μπορούσαν να έχουν αυξημένες εκτελεστικές αρμοδιότητες, καθώς θα έχουν θεσπιστεί αντίβαρα με τον εποπτικό ρόλο του Συμβουλίου και η Σύγκλητος θα εξακολουθήσει να έχει σε μεγάλο βαθμό τις σημερινές αρμοδιότητες με έμφαση στα ακαδημαϊκά θέματα. Το Σύνταγμα, από την άλλη πλευρά, χωρίς να εμπλέκεται στην καθημερινή διοίκηση του Πανεπιστημίου, θα έχει ως αποστολή του τον έλεγχο στις αποφάσεις των οργάνων διοίκησης, τη χάραξη της στρατηγικής, την εξουδένωση πόρων και νέων πηγών χρηματοδότησης, την ανάπτυξη της εξωστρέφειας, αλλά και την εποπτεία του φορέα διαχείρισης, εκμετάλλευσης και αξιοποίησης της ακίνητης, κινητής και άυλης περιουσίας του ΑΕΙ (ΝΠΙΔ). Η τελευταία αρμοδιότητα του Συμβουλίου σχετίζεται με την αποτελεσματική διαχείριση και αξιοποίηση των πόρων του Πανεπιστημίου, που αποτελεί τον δεύτερο σημαντικό μεταρρυθμιστικό πυλώνα και απαραίτητη προϋπόθεση για την εκπλήρωση της αποστολής των ΑΕΙ. Σήμερα, τα κύρια εσοδα των ελληνικών πανεπιστημίων, πέραν της κρατικής χρηματοδότησης, προέρχονται από ερευνητικά προγράμματα και από μεταπτυχιακά προγράμματα με διδάκτρα. Η διαχείριση των ερευνητικών κονδυλίων θα πρέπει να παραμείνει στους Ειδικούς Λογαριασμούς Διαχείρισης των Κονδυλίων Έρευνας (ΕΛΚΕ) των ΑΕΙ για δύο λόγους: έναν ουσιαστικό και έναν πρακτικό. Πρώτον, γιατί έρευνα και εκπαίδευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους σε ένα πανεπιστήμιο, με τις αποφάσεις της ερευνητικής στρατηγικής να επηρεάζουν την εκπαιδευτική και αντίστροφα. Δεύτερον, γιατί μεταφορά της διαχείρισης των ερευνητικών κονδυλίων στο ΝΠΙΔ θα σήμαινε ένταξη τους στους φορείς Γενικής Κυβέρνησης, καθώς οι πόροι αυτοί είναι κυρίως εθνικοί ή ευρωπαϊκοί. Μια τρίτη κατηγορία εσοδών για τα πανεπιστήμια, είναι οι ίδιοι πόροι που περιλαμβάνουν και την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας και της διανομητικής ιδιοκτησίας τους. Η αξιοποίηση των πόρων αυτών σήμερα δεν είναι στο επιθυμητό επίπεδο, καθώς απαιτείται επαγγελματική διαχείριση αλλά και ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο, μέσω ενός ΝΠΙΔ που δεν θα συμπεριλαμβάνεται στους φορείς Γενικής Κυβέρνησης. Ο φορέας αυτός θα εποπτεύεται από το Συμβούλιο του ΑΕΙ, θα απορροφίσει τις υφιστάμενες εταιρείες αξιοποίησης της περιουσίας των ΑΕΙ και θα έχει υπό τη στέγη του τα Γραφεία Μεταφοράς Τεχνολογίας, που έχουν ως αποστολή την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και τη διασύνδεση των πανεπιστημίων με την οικονομία.

Ο κ. Βασίλης Διγαλάκης είναι καθηγητής στο Πολυτεχνείο Κρήτης, βουλευτής της ΝΔ, πρώην υφυπουργός Παιδείας.

**Παναγιώτης
Θανασιάς**

Εκλεκτορικά στα ΑΕΙ: μια πραγματική τομή

Δύομιση έτη μετά την αλλαγή κυβέρνησης, η ακαδημαϊκή κοινότητα εξακολουθεί να αναμένει αδημόνως τον νέο νόμο για τη λειτουργία των πανεπιστημίων. Στη δημόσια συζήτηση για το περιεχόμενο του νέου θεσμικού πλαισίου, το θέμα που κυριαρχεί, επανερχόμενο διαρκώς στη δημόσια συζήτηση, αφορά τη μορφή και τον τρόπο ανάδειξης της ηγεσίας των πανεπιστημίων (πρυτανική αρχή και συμβούλιο). Το θέμα αυτό είναι όντως σοβαρό, όχι όμως το σημαντικότερο.

Η αξιολόγηση των αναγκαίων τομών στο πανεπιστημιακό τοπίο δεν μπορεί παρά να παρακολουθεί τον εντοπισμό και ιεράρχηση των σοβαρότερων προβλημάτων, αυτών που τείνουν να κρατούν καθηλωμένο το ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο. Και κανείς από τους «παροικούντες» δεν μπορεί να αρνηθεί ότι το σημαντικότερο πρόβλημα εντοπίζεται στις διαδικασίες επιλογής ακαδημαϊκού προσωπικού: στα περίφημα «εκλεκτορικά» και στον τρόπο με τον οποίο αυτά συγκροτούνται και λειτουργούν.

Για να το διηλώσουμε εξαρχής καθαρά: Σε ένα μεγάλο ποσοστό των επιλογών πανεπιστημιακού προσωπικού, το οποίο (ανάλογα με το γνωστικό πεδίο) μπορεί να κυμαίνεται μεταξύ του 30% και του 60%, τα εκλεκτορικά δεν επιλέγουν τον καλύτερο υποψήφιο: είναι, με άλλα λόγια, «σπυμένα». Οι λόγοι ποικίλλουν: ανάγονται ιδίως σε παρές και κυκλώματα, στην επιθυμία να εκλεγεί ένα «δικό μας παιδί» από τα σπλάχνα του τμήματος», ενίοτε δε (αν και μάλλον σπάνια) σε κομματικές ντυρετίδες δεξιόθεν ή αριστερόθεν. Ο τρόπος με τον οποίο οι διαδικασίες εκλογής στρεβλώνονται είναι ο εξής ένας και απλός: Μια ομάδα που κυριαρχεί σε ένα τμήμα, αν θέλει να «ελέγξει» μια εκλογή, έχει τη δυνατότητα να συγκροτεί το εκάστοτε εκλεκτορικό κατά το δοκούν. Η

δυνατότητα αυτή υπήρχε δε με όλα τα θεσμικά πλαίσια που ίσχυαν στα ελληνικά πανεπιστήμια τα τελευταία 40 (ή και 140) χρόνια.

Προτάθηκαν ενίοτε ρυθμίσεις που θεωρήθηκε ότι θα επιλύσουν αυτό το πρόβλημα – και που συλλήβδην απέτυχαν. Εκλεκτορες από την αλλοδαπή; Ορίζονται και αυτοί από το τμήμα, για να υιοθετήσουν συνήθως τη γνώμη όσων τους όρισαν, ή να ψηφίσουν με τη γνωστή λογική bon pour l'orient. Ιεράρχηση εκλεκτόρων «αδίου» και «συναφούς» αντικείμενου; Μπορεί και αυτή να γίνει αυθαίρετα και ανεξέλεγκτα. Πρόσφατα δε, σε μεγάλο ΑΕΙ του Βορρά, διεπράχθη και το πρωτοφανές: το τμήμα να «βαρφατίζει» ως «αδίου αντικείμενου» εκλεκτορες που δεν ήταν καν συναφείς.

Μόνη λύση που απομένει, και που πραγματικά θα αναδιτάξει το πανεπιστημιακό τοπίο, ακυρώνοντας τη δυνατότητα αναπαράγωγής των παρών και ομάδων: Ενα νέο σύστημα συγκρότησης των εκλεκτορικών σωμάτων σε όλα τα ΑΕΙ της χώρας, το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει ως εξής:

1. Θέσπιση από την Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΘΑΑΕ) ενός μητρικού γνωστικού αντικείμενου. Βάσει των αντίστοιχων διεθνών καταλόγων που ήδη υπάρχουν, τα αντικείμενα αυτά θα μπορούσαν να είναι περισσότερο ή λιγότερο ευρέα: μπορεί, π.χ., να υπάρχει αντικείμενο «ιστορία της φιλοσοφίας», όπως και «αρχαία φιλοσοφία» ή «ελληνιστική φιλοσοφία».

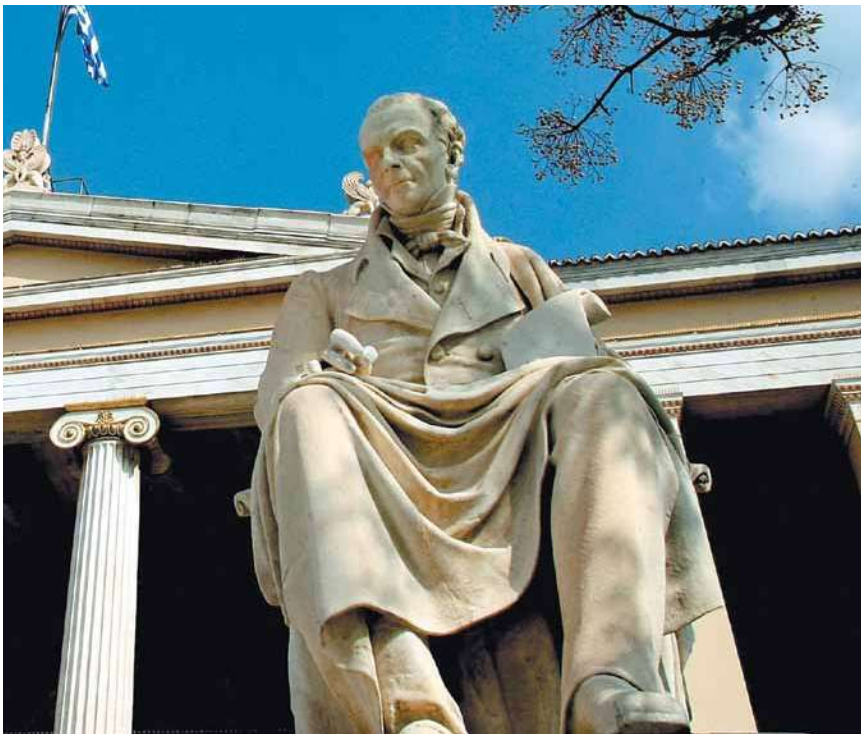
2. Κάθε νέο γνωστικό αντικείμενο θα προκηρύσσεται σε ένα από αυτά τα αντικείμενα. Το κάθε τμήμα θα διατηρήσει έτσι την ευχέρεια να προκηρύσσει θέσεις στα αντικείμενα που χρειάζεται, με την αναγκαία ευρύτητα

Semper Apertus!

**Σπύρος
Βλαχοπούλος**

Τα Πανεπιστήμια αποτελούν τμήμα της κοινωνίας μας. Ως εκ τούτου, η εκτεταμένη βία σε διάφορες μορφές της κοινωνικής συμβίωσης (ενδοοικογενειακή, οδική, οπαδική κ.λπ.), απαντάται και στα Πανεπιστήμια. Η παρατήρηση βέβαια αυτή δεν μπορεί να αποτελέσει άλλο τι να αδράνει. Τα Πανεπιστήμια είναι κύτταρα δημοκρατίας και ελευθερίας. Οι πράξεις λεκτικής και σωματικής βίας στους πανεπιστημιακούς χώρους, ακόμα και αν υπερπροβάλλονται, δεν παύουν να αποτελούν ένα υπαρκτό φαινόμενο. Θα πρέπει επομένως να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά και χωρίς εξωραϊσμό που να βαρφίζουν τη βία ως «παρέμβαση» ή ως «ακραίο ακτιβισμό». Άλλο

η μαχητική υποστήριξη απόψεων και άλλο η εγκληματική πράξη. Όσο αναγκαία όμως και εάν είναι τα μέτρα για την αντιμετώπιση της βίας στα πανεπιστημιακά ιδρύματα, θα πρέπει να κινούνται στο πλαίσιο του αυτοδιοικητού του Πανεπιστημίου (άρθρο 16 Συντ.) και της αρχής της αναλογικότητας (άρθρο 25 Συντ.). Σε κάθε δε περίπτωση δεν θα πρέπει να αποκόψουν το Πανεπιστήμιο από την υπόλοιπη κοινωνία και να το καταστήσουν ένα κλειστό «club» φοιτητών και καθηγητών. Το Πανεπιστήμιο ηγνάξει από την κοινωνία και υπάρχει υπέρ αυτής. Αυτό προκύπτει και από την ιστορία μας: Μια από τις πρώτες μέριμνες των επαναστατημένων Ελλήνων ήταν η ίδρυση Πανεπιστημίου, που θα ενσάρκωνε τη

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΙΩΑΝΝΟΥ

Περι νέας γλώσσας στην τέχνη

Δεν ξέρω αν είναι απότοκο της πανδημίας, ένα ώριμο αίτημα της εποχής ή κούβεντες που ακούγονται όμορφες αλλά είναι κενές περιχομένου. Τον τελευταίο καιρό αρκετοί καλλιτέχνες, δημιουργοί του θεάτρου, του τραγουδιού και της λογοτεχνίας, δηλώνουν σε συνεντεύξεις τους πως είναι επιτακτική η ανάγκη μιας νέας γλώσσας στην τέχνη. Ορισμένοι δεν διατάζουν να τυπώσουν και κηδεύομενα για το παλιό, που πρέπει πια να ταφεί σε σμηνές τελετές. Η γλώσσα, ο τρόπος δηλαδή, στην τέχνη ήταν πάντα όχι απλά ένα ζητούμενο αλλά η βασική καλλιτεχνική διάκριση, η σημαντικότερη ίσως αξιακή κλίμακα. Με άλλα λόγια είναι μάλλον ταυτολογία, κάθε λεπτό ο τρόπος είναι το ζητούμενο. Τα προβλήματα που έχουν αυτές οι τοποθετήσεις είναι αρκετά. Πρώτον, αυτά τα πράγματα δεν δηλώνονται, προκύπτουν. Όταν ξεκινάς με στρατηγική να εφεύρεις μία νέα γλώσσα, εννέα στις δέκα φορές καταφέρνεις κάτι τόσο παλιό που δεν είναι ικανό να σαλέψει με τίποτα. Κατασκευές, προσημαπικοί νεωτερισμοί δίχως ψυχή και ταύτιση με κάτι υπαρκτό. Δεύτερον, νέες γλώσσες στην τέχνη δίχως κάτι αντίστοιχο στην κοινωνία δεν λειτουργήσαν ποτέ, για να μην πω πως δεν υπήρξαν ποτέ. Η τέχνη ακολουθεί εκείνο που συμβαίνει στην κοινωνία. Δεν γράφεις ποτέ ένα soundtrack πριν γυριστεί η ταινία. Όταν πας να εκφράσεις αλλαγές που μόνο στο μυαλό σου ή στις ιδεοληψίες σου υπάρχουν, όταν γενικεύεις εκείνα που συζητάς στον στενό πυρήνα των γνωριμιών σου, είναι σαν να προσπαθείς να στριμώξεις την πραγματικότητα στην δική σου ανάγκη για να δρέψεις καλλιτεχνικά εύσημα.

Τρίτον, η διάκριση του παλιού από το καινούργιο είναι κάτι μάλλον σχετικό. Στον τόμο του τραγουδιού για παράδειγμα, πολλοί θεωρούν πως το καινούργιο είναι ο θάνατος της μελωδίας και το καινούργιο τραγούδι είναι εκείνο το μιλιτό, με τους επιθετικούς στίχους και το επιδέξιο ηχητικό περιβάλλον. Το θηριώδες ταλέντο των σημαντικών τραγουδοποιών στη σύνθεση μελωδίας τους ακούγεται παρωχημένο. Θα μου πεις, η μελωδία είναι ένα κλειστό σύστημα συμμετρίας που είναι ίδιο σε κάθε εποχή; Όχι, αλλά εξελίσσεται, δεν ακυρώνεται.

Τα πράγματα είναι πολύ περισσότερο επίπονα από όσο υπαινίσσονται οι ωραίες, λεβέντικες δηλώσεις περί ανάγκης δημιουργίας νέας γλώσσας. Εμπεριέχουν το παλιό, το σβώνεται και όταν αποφασίσουν να επιχειρήσουν την πατροκτονία – θεμικό και αναγκαίο πολλές φορές στην τέχνη – εκείνο που έχουν να προτείνουν είναι κάτι τόσο στέρεο που δεν χωράει αμφισβήτηση. Το νιώθεις, σε παίρνει και σε σηκώνει, σε αναστατώνει, σου δημιουργεί κάτι από το ρίγος που ένωσες πιτσιρίκι όταν προτοκόκουσε ή πρωτοδιάβαζε τα σπουδία έργα. Και σίγουρα δεν δηλώνονται αυτές οι προθέσεις εκ των προτέρων.

Κάθε φορά που ξεκινάς να γράψεις κάτι πρέπει να νιώθεις πως κινδυνεύεις. Χωρίς καθάρνιες και σγουριές, ανοιχτές, ευάλωτες, ούτε ολοκαίνουργιο αλλά ούτε και ληγμένες. Τα υπόλοιπα, θα έρθουν ή δεν θα έρθουν. Σούζιτα το λιγότερο, δούλεψέ το περισσότερο.

Νέες γλώσσες στην τέχνη δίχως κάτι αντίστοιχο στην κοινωνία δεν λειτουργήσαν ποτέ, για να μην πω πως δεν υπήρξαν ποτέ. Η τέχνη ακολουθεί εκείνο που συμβαίνει στην κοινωνία

ή στενότητα – θα χάσει όμως τη δυνατότητα να αυθαιρετεί με «φωτογραφικές» προκηρύξεις.

3. Απολύτως κρίσιμο για τη λειτουργία του νέου συστήματος: Στα γνωστικά αυτά αντικείμενα εντάσσονται, κατόπιν δικής τους μονομερούς δήλωσης, και όλοι οι υπηρετούμενοι πανεπιστημιακοί. Η διαδικασία αυτή μπορεί να ολοκληρωθεί εντός διμήνου από τη θέσπιση του νέου νομοθετικού πλαισίου. Ένα από αυτά τα αντικείμενα καλούνται επίσης να δηλώσουν και όσοι εκλέκτορες της αλλοδαπής είναι εγγεγραμμένοι στο σύστημα Απέλλα, μεταχόντας έτσι στα ελληνικά εκλεκτορικά.

4. Τα μητρώα των δυνάμει εκλεκτόρων καθορίζονται: είτε (α) ξεχωριστά από το κάθε τμήμα, όπως τώρα, είτε (β) κεντρικά από την ΕΘΑΑΕ, βάσει μιας προκαταρκτικής αξιολόγησης του ερευνητικού έργου των δυνάμει εκλεκτόρων, με έμφαση στη διεθνή παρουσία τους.

5. Όποιος τρόπος και αν επιλεγεί, προκύπτει ένα σαφές πλαίσιο, στο οποίο για κάθε θέση θα υπάρχει ένα σαφώς περιγεγραμμένο σύνολο: α. εκλεκτόρων με το ίδιο αντικείμενο· β. συναφών εκλεκτόρων, οι οποίοι θα προκύπτουν από τα αντικείμενα που θα βρίσκονται εγγύτερα προς το κρινόμενο, πάνω στο «δένδρο» των γνωστικών αντικειμένων. Π.χ.: στο αντικείμενο «αρχαία φιλοσοφία», το εκλεκτορικό θα συγκροτείται αυτόματα από όσους έχουν αυτό το αντικείμενο. Αν είναι περισσότεροι, θα γίνεται κλήρωση. Αν δεν επαρκούν, θα προστίθενται στο εκλεκτορικό και οι συναφείς του αμέσως ευρύτερου αντικείμενου («ιστορία της φιλοσοφίας») και των αμέσως στενότερων (π.χ. «ελληνιστική φιλοσοφία»).

6. Οι κληρώσεις για τη συγκρότηση των εκλεκτορικών σωμάτων είναι μία ακόμη «πονεμένη» ιστορία. Είναι γνωστή η ιστορία, και πάλι από το μεγάλο ΑΕΙ του Βορρά, όπου κάποιος Πρόεδρος είχε ολονυχτίς καταψύξει τους επιθυμητούς κληρούς, ώστε το επόμενο πρωί να τους επιλέξει διά της αφής. Τίποτε λοιπόν δεν θα αλλάξει, αν δεν διασφαλιστεί το αδιάβλητο των κληρώσεων, με διεξαγωγή τους εκτός των τμημάτων (π.χ. μέσω του συστήματος Απέλλα).

7. Σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο που ισχύει εδώ και δεκαετίες, το υπουργείο Παιδείας ασκεί έλεγχο νομιμότητας επί των αποφάσεων των πανεπιστημίων. Υπό την παρούσα πολιτική ηγεία του, το υπουργείο έχει απεμπολήσει αυτό το δικαίωμα (που συγχρόνως αποτελεί και υποχρέωση). Οι λόγοι είναι κατανοητοί, αλλά το αποτέλεσμα είναι ότι η κατάσταση έχει καταστεί πλέον ανεξέλεγκτη. Απαιτείται επείγοντος η νομοθετική θέσπιση ενός δευτεροβάθμιου οργάνου ελέγχου νομιμότητας των αποφάσεων των εκλεκτορικών σωμάτων, υπό την αιγίδα της ΕΘΑΑΕ.

Εν ολίγοις: Η αλλαγή του μοντέλου διοίκησης των πανεπιστημίων είναι μιν αναγκαία, αλλά παραμένει μια αλλαγή «από τα πάνω». Θα παραμείνει αναποτελεσματική, αν δεν συνοδεύεται από αλλαγές που θα τείνουν εγκάρσια το «φαλακό υπογάστριον» των ΑΕΙ – εκεί όπου εδράζεται η σημερινή κακοδιαμονία.

Ο κ. Παναγιώτης Θανάσας διδάσκει Φιλοσοφία στο ΕΚΠΑ. Είναι μέλος του Τομεακού Επιστημονικού Συμβουλίου του ΕΣΕΤΕΚ για τις Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες.

Μεγάλη Ιδέα και θα καθιστούσε την Ελλάδα κέντρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Το κτίριο δε του Πανεπιστημίου Αθηνών ανεγέρθηκε με την οικονομική συνεισφορά όλου του ελληνικού λαού. Μάλιστα, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης φέρεται να πρόσηψε τον γιο του, Κολίνο: «Ποιο νομίζεις είναι το εθνικό σπίτι της Ελλάδος;». Ο Κολίνος του αποκρίθηκε αμέσως: «Το παλάτι του Βασιλέως», για να απαντήσει ο Κολοκοτρώνης: «Όχι. Το Πανεπιστήμιό!». Από τη σύγχρονη ιστορία μας, είναι περιττό να τονιστεί ότι η αρχή του τέλους της απριλιανής δικτατορίας ξεκίνησε από τη Νομική της Αθήνας και το Πολυτεχνείο.

Αλλά και πέρα από την Ελλάδα: Το πρότυπο του Πανεπιστημίου της ηπειρωτικής Ευρώπης, είναι

αυτό του ανοικτού Πανεπιστημίου που «συνομιλεί» με την κοινωνία και βρίσκεται σε διαρκή επαφή με αυτήν. Αυτή την παράδοση θα πρέπει να τη διατηρήσουμε και να την κληροδοτήσουμε στις επόμενες γενεές. Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση του Πρύτανη του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης, ενός από τα παλαιότερα Πανεπιστήμια της Ευρώπης και του παλαιότερου της Γερμανίας (1386), σε ένα τραγικό περιστατικό που συνέβη στις 24 Ιανουαρίου 2022. Ενοπλος φοιτητής εισέβαλε με όπλο σε αίθουσα του Πανεπιστημίου και τραυμάτισε φοιτητές και φοιτήτριες, εκ των οποίων μία υπέκυψε στα τραύματά της, ο ίδιος δε ο δράστης στη συνέχεια αυτοκτόνησε. Όταν ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου

της Χαϊδελβέργης, Bernhard Eitel, ρωτήθηκε σχετικά από την εφημερίδα «Die Zeit» (3.2.2022), δεν αρνήθηκε βέβαια ότι πρέπει να λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας για να αποτρέπονται τέτοια περιστατικά, τόνισε όμως ότι θα ήταν καταστρεφικό για το Πανεπιστήμιο να περιχαρακωθεί από την κοινωνία, ιδίως σε μια εποχή που η εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης διαδραματίζει ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο στη ζωή των ανθρώπων. Είναι, άραγε, τυχαίο ότι το έμβλημα του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης είναι οι λέξεις «Semper Apertus» («πάντα ανοικτοί»); Μάλλον όχι.

Ο κ. Σπύρος Βλαχόπουλος είναι καθηγητής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ).